

sentit que *ferir* (J. G. M., c. 1957). Deriv. alt-aragonesos: *una saca de troncos* 'estimball de troncs o carrua' Biesca de Gállego; *resacar* = *ojear*, com a terme de caça, Panticosa (1966). Cpt. *sacatapos*, del cast. *sacatrapos* (DECH v, 119.52) × cat. *taps*. —⁵

² «Lo sent demà, emperò, foren ajustats los *sacrapassos* de la Ley, demanants al bisbe que fos allapidad», en la Vida coetània de RLlull (princ. S xv) (BABL VIII, 99; ed. Moll, p. 37).

SACRE, mena d'aspi o escurçó, sembla haver designat primitivament una espècie de falcó, que era considerat ocell execrable; com a nom del falcó és mot comú a diverses llengües romàniques i a l'àrab (*sagr*), d'origen i història incerts: és mot antic en àrab, però com que no hi pertany a cap arrel coneguda, és versemblant que l'àrab el vagi pendre del ll. SACER 'sagrat' que s'aplicava com a epítet a l'astor i al falcó. □ 1ª doc: fi S. xix

DAG: «reptil, espècie de víbora, V. de Guadalest»;²⁰ Dicc. MGadea (i *Vocab. en seccions*), p. 70: «con una escala negra pintada en el lomo, abunda en los terrenos y montes cercanos a Alcoy» (no cal fer cas de la traducció «escorpión», mot que en el cast. local confonen amb *escurçó*); «reptil», Boscà, GGRV, 511;²⁵ «mena de víbora de les muntanyes del Sud val., plana i curta, de colors vius, i amb la cua de diversos colors que recorda una escala, ja que són ratlles perpendiculars a l'espinàs», EValor (c. 1950, confirma J. G. M. per a la «Ribera»). «Tot el ramat dreçà les orelles, i esbufegaren els bocs, i jo no sabia, en veure les seues cabrioles i repropis, si és que veien un *sacre*», EValor (*Narr. de Castalla*, 57); que no té res a veure amb un escorpi, que a Val. només es coneix per *alacrà*, ho mostra el mateix MGadea: «movent de nit eixe ruido --- dels alacrans en lo piu-piu, de les serps, *sacres* y alcursons chiulants» (*T. del Xè* I, 278).

Les dades geogràfiques d'AlcM, i les meves, confirmen que és un mot de la zona Xúquer-Busot: en tinc nota (relacionant-lo pertot amb l'escurçó i l'aspi, però com a diferent) a Tav. de Valldigna, Vallada, Castelló-Rugat, Llíber i Valls d'Ebo i de Gallinera; a Alzira: «té picada mortal, és curt i es diferencia de l'escurçó en les ratlles del dors, d'una forma com >>>>>>»; «espècie d'escurçó, cec i toix, de picada mortal» Manuél; «espècie de serp o escurçó, molt mala, té el cap quadrat i esplanat, i com unes banyes» Benigànim; «curt, blanquinós, no tan verinós com l'escurçó ("aska-pió")», n'hi ha onsevol» Alcalà de la Jovada, 1962-63.

A SACRE 'mena de falcó o astor' vaig dedicar un llarg i crític article en el DCEC/DECH (v, 122-123), que a penes convindrà resumir més del que he fet supra. També en català està ben documentat com a nom d'ocell, des de 1404 (AlcM), i a aquest es deuen referir els rimaris de JMarc i Aversó (838.2); més tard,³⁵ aplicat a una peça d'artilleria, que va dur també els noms —semànticament paral·lels— *falcó* i *colobrina*, n'hi ha molta documentació dels Ss. XVI i XVII, des de c. 1520 (*Ardits* IV, 109, DAG i AlcM); hi afegeixo d'un doc val., de fi S. XVI: «de las garitas que tenían,

a una la llamaban *del portillo* --- en ella había un *sacre* --- la artilleria esbaba compuesta por dos *sacres* y unos morteros» (resumit en cast. per Salvà, *Callosa d'En S.* I, 102).

Que el falcó o l'*accipiter*, com a lloc comú, era mirat com a ocell sagrat i alhora execrable, com a bèstia tremenda, ja en l'Antiguitat, en donen testimoni l'epítet *sacer ales* que li dóna Virgili (Eneida), i el seu nom en grec *lépaξ*. No és estrany, doncs, que es vagi aplicar alhora a un canó de guerra i a un rèptil temible; car també va tenir, i té, aplicacions més humanes i pedestres, que poden partir de l'ocell, sobretot tenint en compte que segons les explicacions de l'Infant Juan Manuel, i de la disposició de Corts cast. de 1252, era mirat amb poca estima, relativament entre les aus de caça. D'aquí l'acc. 'persona indigna de confiança' «talmado», Escrig 1851; «els abogats de la cuyna --- ya són bons *sacres*!», «bons *sacres* són els gavachos per a soltar la presa que agarren!», MGadea (*T. del Xè* I, 5; II, 17); amb això hem de relacionar el ross. *fer el sacre* «fer el dimoni, jugar» (gloss. de Saisset, *Catal. d. R.*, 253), i un ús semblant en provençal: «l'abandonà de Diéu, *lou sacre*», *Calendau* (VII, 29.2, trad. «le maudit»); «el que roba y usurpa con habilidad» en el *Rinconete y Cortadillo* de Cervantes; en fi s'ha pogut aplicar abstractament a cosa de poc valor, segons la frase «no tenir un *sacre*» que AlcM localitza en val. i Vigón a Astúries; també a Benasc («no hem minçau ni un *sacre*», Ballarín); i a l'alt Aragó: «siete meses de perra iviernada, / siete meses con trufas y sopas / sin d'haber otro *sacre* de nada», MzCoarasa, *Añada 'n Echo* (p. 45, i gloss.).

Com detallo en la meua obra, l'àr. *sagr* és molt antic i ja oriental com a nom del 'falcó', car si bé no a l'Alcorà (Penrice) es troba en el conte més antic de les 1001 Nits (S. x, Iraq, Dieterici) i en un divan de poetes d'Àrabia pre-islàmica. Però no deu ser àrab d'arrel semítica, no havent-hi arrel àrabiga d'aquesta forma, i hi ha dificultats insuperables per fer-ne venir els mots romànics (tindria ç i no pas s- en castellà, i la cronologia de les altres llengües romàniques no s'hi presta) Degué ser el romà SACER portat a Àrabia per la falconeria dels romans; i la que podem qualificar d'Internacional falconera féu que el mot àrab i el romànic continuessin influint-se en l'E. Mj.

DERIV: *Sacreria Sacrós* (DAG).

Sacri (herba), V. sec *Sacrificable, sacrificador, sacrificcar, sacrfisci, sacrfleg, sacrflegi, sacrista, -ista, sacro-, sacrosant, V. sagrat Sacsada, V. sacsar*

SACSAR, probablement del ll. SÜCCÜSSARE 'sacsejar repetidament', dissimilat primer com *SACCUSSARE, amb un canvi de vocal com el de l'antic *sacudir*, que prové del ll. SÜCCÜTERE (del qual SÜCCUSSARE era freqüentatiu). □ 1^a doc.: *assacsar* (-ada), 1460, JRoig; de *sacsar* i *sacsada* ja se'n citen sengles casos c. 1500; *sacsejar*, Lacav.

«La molt amable, / alt en lo cel, / --- / los vius conserva / --- / e per ells prega, / --- / qui 'nmalalteix /